మార్పుకి మార్గం

ఆరోజు చినుకుగాలి. వాతావరణం అంతా యాదరగా ఉంది. చీకటిపడి ఓ గంటేనా కాకపోయినా ఎంతో రాత్రైనట్లుంది. వీధులన్నీ బురద బురదగా వున్నాయి. వీధిన నడిచే వాళ్ళ అడుగుల చప్పుడు తాటాకిళ్ళ కప్పులమీద పడే చినుకుల చిటపటతో గాలి రొదతోను కలిసిపోయి గందరగోళంగా వుంది.

పొలం పనులు పూర్తిచేసుకుని తిరిగివస్తున్నారు కూలీలు. కూలీలలో చాలామంది మాలపల్లిలోకే మళ్ళుతున్నారు. మాటామంతీ ఆడుకుంటూ ఆడవాళ్ళు నెత్తిన పమిటకొంగు కప్పుకొని, మగవాళ్ళు తాటాకు నెత్తికి అడ్డుపెట్టుకొని ఒక్కొక్కళ్ళే మాలపల్లిలోకి పోతున్నారు. ఒక్కొక్క గుడిశలోనూ దీపాలు వెలుగుతున్నాయి. పొయిలు రాజుకుంటున్నాయి. యిళ్ళ కప్పులమీంచి పొగమందకొడిగా లేచి వాన చినుకులతో సరసమాడుతోంది.

సుబ్బడు వంట్లో బాగోక ఆరోజున పనిలో కెళ్ళలేదు. లోపల కిరసనాయిలు దీపం వెలుగుతోంది. ఏమీ తోచక లోపలికెళ్ళి దీపాన చుట్ట ముట్టించుకొని వచ్చి, నులకమంచం మీద ముడిచి పెట్టుకొని కూర్చున్నాడు. దవడలు నొప్పిపుట్టేలా పీల్చినా ఆ చుట్టలోంచి పొగ రావడమూలేదు, చుట్ట పూర్తిగా ఆరిపోవడమూలేదు. పుత్రమ్మ పొయ్యిదగ్గరే వుంది. అన్నం – తెడ్డుతో కలియబెడుతోంది.

యింటికి పోతున్న మరియమ్మ సుబ్బడి గుడిశముందు ఆగి 'పుత్రమ్మత్తా! మావకేదో వుత్తరం వచ్చిందట. మాట్టగారు సొప్పమన్నాడు.' అంది.

'ఏడనుంచే?' అని సుబ్బడు కలిపించికున్నాడు.

'ఏమో. అయ్యన్ని నాకు సెప్పేడేటాయన?' అని వెళ్ళిపోయింది మరియమ్మ.

'దీని తల్లి సిగ తరిగింది యీ వానలో ఎవడెడతాడే టిప్పుడు. రేపు పొద్దుటేల ఎల్లి తెచ్చుకోవచ్చు లెద్దూ' అన్నాడుసుబ్బడు, పుత్రమ్మకు వినబడేలా.

'బాగానేవుందిలే వరస. మన వుత్తరం యాడనుంచొత్తదేటి? వత్తే ఆడికాడనుంచేగా, ఆడికాడనుంచి పాతిక పరకా డబ్బొత్తే ఏగేసుకెడతావు గాని వుత్తరం వత్తే ఎల్లలేవు మరి! నువ్వెల్లకపోతే నేనే ఎల్తాను. బిడ్డ కాడినించి వుత్తరం వత్తే వదిలేసి రేపుటేల దాకా నేనుండలేను సుమా.' అని బయలుదేర బోయింది పుత్రమ్మ.

'ఓసి నీ సిగతరగ. ఉండెహె, నువ్వు కూడొండు బేగా నేనె ఎల్లి సదివించుకొత్తాను.' అని తాటాకు గొడుగేసుకొని బయలుదేరాడు సుబ్బడు. సుబ్బడు మాష్టారింటికెళ్ళి అరుగువార నిలబడి రెండు మూడు కేకలు పెట్టాడు.

'ఎవరూ!' అంటూ తలుపు తెరచేడు మాష్టారు.

'నేనండీ....సుబ్బడ్ని పెసిడెంటుగోరి పాలేర్నండీ.'

'ఏరా సుబ్బా! నాలుగైదు రోజుల నుంచి నీకు ఉత్తరం వచ్చిందని కబురంపుతూ వుంటె ఎక్కడా అయిపూ జాడలేవు. అంత తీరిక లేకుండా పోయిందేమిట్రా?'

'అదేటండి బాబూ! నాకీయాలేకదండి కబురందుత.'

'అయితే యింతవరకు నీకు కబురే అందలేదన్న మాట, బాగానే వుంది. మాలపల్లిలోకి వెళ్ళే ప్రతివాడికి చెప్పాననుకో వాళ్ళకి నామాటంటె లెక్కా జమా.'

"ఉత్తరం ఏడనుంచండీ?"

"ఓరీ నీ తొందర మండ. ఆగరా. నేనుమాత్రం చూశానా! అసలా ఉత్తరం ఏమూల తగలబడిందో చూడనీ ముందు" అని ఉత్తరాలకట్ట విప్పి వెతకడం మొదలెట్టాడు.

'అపడిందా అండి?'

'వెతుకుతున్నాగా, వుండు. ఈ వెధవ ఉద్యోగానికి వేళాపాళా లేదు. వచ్చే జీతం పాతిక. చేయాల్సింది గొడ్డు చాకిరీ. పోష్టు మాష్టర్ని పోష్టు బంట్రోతుని అన్నీ నేనే యింటింటికి ఉత్తరాలిచ్చి రావడం, డబ్బాలోపడ్డ ఉత్తరాలన్నీ తీసి రోజా ముద్రకొట్టడం, వాటిని కట్టకట్టి సబాపీసుకి పంపడం, చిల్లర దుకాణంలా కవర్లు, కార్డులు అమ్మడం - పైగా స్కూలు కెళ్ళి టైముకు సంతకం పెట్టడం. రామ రామ మరబతుకై పోయిందనుకో. అమ్మయ్య దొరికిందిరా.' అంటూ గొణుక్కుని సణుక్కొని ఉత్తరం తీశాడు బయటకి.

నిజానికి ఆ మాష్టారు; ఆ వూళ్ళో స్కూలు మాష్టరు, పోస్టు మాష్టరుక, అయుర్వేదం డాక్టరు కూడాను. ఊళ్ళో పెద్దింటి వాళ్ళకి వచ్చిన ఉత్తరాలైతే ఆ రోజు కారోజే స్వయంగా తీసుకెళ్ళి వప్పజెప్పి వస్తాడు. మాలపల్లికి శెట్టిబలిజపేటకి వచ్చిన ఉత్తరాల్ని వాళ్ళకి కబురంపి వాళ్ళు వచ్చిననాడే యిస్తాడు. అదీ అతని పద్ధతి. అందుకే నాలుగైదు రోజుల క్రితం వచ్చిన ఉత్తరం ఆ రోజుదాకా సుబ్బడికి చేరలేదు.

'కాత్త చదివిపెట్టండి!' అన్నాడు సుబ్బడు.

మాష్టారు ఉత్తరం చదువుతొంటే సుబ్బడు శ్రద్ధగా వింటున్నాడు.

'అమ్మకి నాన్నకి నమస్కారములు. మన ప్రాంతానికే నాకు బదిలీ అయింది. వచ్చేవారంలో బహుశా శనివారం నాడు మనవూరు వస్తాను. పిన్ని కులాసాగానే వుంది' అలా ఉత్తరం వింటూంటే సుబ్బడికి ఎంతో ఆనందంగా వుంది.

'నీ కొడుక్కి ఏమిట్రా వుద్యోగం?' ఉత్తరం చదివాక అడిగాడు మాష్టారు.

'అదేదో ఇంజనీరంటండి నాకూ బాగా తెల్దు.'

ఉత్తరం తిరగమరగతిప్పి చంపావుకదట్రా యింజనీరా యింజనూ మరా అంటే వేంరా?

'నాకు తెలికండా, వత్తానండా, ఇంటికాడ ఆడది ఉత్తరం ఎటోనని ఎదురు సూత్తూ వుంటది.'

'అది సరేరా! ప్రెసిడెంటుగారి పొలంలో పాక మీద మొన్న మంచి లేతానపకాయలు చూసాను. రేపు నువ్వు పొలం నుంచి వచ్చేటప్పుడు ఓపింది తుంపుకురారా!' అన్నాడు మాష్టారు రివాజుగా.

'అట్టాగే నండా!' అని సుబ్బడు యింటికి బయలుదేరాడు.

సుబ్బడు కోసం పుత్రమ్మ ఎదురు చూస్తోంది. చూరుకిందకి దూరగానే 'ఏటిరాసాడు? అబ్బాయికాడ నుంచేనా ఉత్తరం?'

'అడికాడనుంచే నీకూ నాకూ నమసకారాలంట మాట్టరు సదువుతుంటే పెద్దింటోళ్ళ కుర్రోడు రాసినట్టనిపించిందే'

'సరేలే నీ సంబరానికేం! యిసయ ఏటో సెప్పు?'

'యిసయానికేముందేటి? మన పక్క పట్నానికే బదిలీ అయినాడంట. శనోరంన్నాడు మనూరొత్తాడంట'

'శనోరవా? శనోరం ఎప్పుడూ – అయ్యో రేపే శనోరం మరిప్పు డెలాగంటావు?' అని కాస్త కంగారుపడింది పుత్రమ్మ.

'యేటే ఆ కంగారు అడేవన్నా పరాయోడా? యాడనుంచో కలకటే రొచ్చినట్టు ఇదై పోతావేటి – మనతో బాటే అడూను.'

'అది సరేలే. మన్తోబాటే అని నాకూ తెల్సు. కూకోటానికి ఒకురిసేయా తొంగోటానికి ఓ పట్టెమంచవా ఏవున్నాయి మనకాడ. అడు మా సెల్లికాడ పువ్వులా పెరిగాడు. అడిక్కడో పూటేనా వుండగలడా అంట.'

'ఔను మరి. మీ సెల్లి నరసమ్మ కొలువు సేత్తంది కాబట్టి. పెళ్ళి పెడాకులు లేకుండా తెచ్చిందంతా యాడికే పెట్టి పువ్వులా సూసుకుంది. ఎక్కడో మనదేశం కాని దేశంలో సదివించింది; పెంచింది. పెద్దోడ్ని చేసింది. ఏడాదికో పాలేనా సూట్టానికి యీలు లేకుండా పెంచింది. అయినా ఎందుకూరుకున్నాం. యాడైతేనేం బాగోటం కావాలిగాని అని వూరుకున్నాం. అంత మాతరం సేత కన్నోళ్ళని కాదంటాడేటి అడు.....' అన్నాడు కాని మనసొప్పలేదు.

తను పడుకున్న నులకమంచం గట్టిగా బిగించాడు అంతరాత్రివేళ. కర్రపెట్టెలో వున్న గళ్ళ దుప్పటీ తీసి దాని మీద పరచాడు. గడ్డి తరగడాకి గుడ్డ చుట్టి దుప్పటీ కింద తూరుపు దిక్కున దాచాడు. ఒక్కసారి పరిచిన పక్కని చూసి తృప్తి పడ్డాడు. పుత్రమ్మ యిదంతా చూసి 'పైకి డాబేగాని అడంటె తనకి మనసులో యిదే!' అనుకుంది.

'అడికి సర్కారు కొలువా మరోటా! అదుండమంటె మట్టుకు వుంటాడె ఓ పూటకంట. ఏయో రెండు గుడ్లు సూడు మా కాపులింటికాడ నేనో రెండు పచ్చళ్ళు అట్టుకొత్తాను' అన్నాడు పుత్రమ్మతో.

'అల్లాగేలే' అని పుత్రమ్మ నడుంవాల్చింది చాపమీద.

నిద్దట్లో కూడా పుత్రమ్మకి కొడుకొచ్చినట్టు పిలిచినట్టు అనిపించి కళ్ళు తెరిచి చూసి మళ్ళీ కళ్ళు మూసుకునేది.

సుబ్బడు వెలుగు రాకుండానే లేచి 'మరి నేపొలం ఎడతన్నను యింకా నిద్దరేటి, లెగిసి పని సూసుకో అడొచ్చేత్తాడు మరి' అని దీపం బుడ్డిని చుట్టంటించుకొని దుప్పటి కప్పుకొని కర్రచేత పట్టుకొని పొలం వెళ్ళిపోయాడు.

సుబ్బడి సొంత పొలం అనేది ఏమి లేదు. చిన్నప్పుడే ప్రెసిడెంటుగారి కమతంలో దూడల్ని కాయడానికి చేరాడు. ఏడాదికి రెండు బస్తాల ధాన్యం సంక్రాంతి పండగకు ఓలాగు గుడ్డ - తువ్వాలు - ఓ పూట చద్దికూడూ - అప్పట్లో వాడికి జీతం. అలాచేరిన సుబ్బడు యిప్పుడు ఆకమతానికి పెద్ద పాలికాపు కమతం పేరుకు ప్రెసిడెంటుగారిదే అయినా చూసేదంతా సుబ్బడే - కూలీలను పెట్టటం పని చేయించటం, పంట వచ్చిడి చేయటం సుబ్బడి వంతు. వంట అమ్మటం. సొమ్ము చేసుకోవటం, దాచుకోవటం ప్రెసిడెంటు వంతు.

అంత బాధ్యతను మోస్తున్నా సుబ్బడు ఎప్పుడూ కక్కుర్తి పడలేదు ఏటా యిచ్చే పదిహేను బస్తాల ధాన్యంతోనే బతకటం అలవాటు చేసుకొన్నాడు. వళ్ళు వంచి పని చెయ్యటం కూడ సుబ్బడికి అలవాటే! అందుకే ఆ కమతాన్ని అంతకాలం అంటి పెట్టుకొని వుండగలిగాడు. తనూ ఓ కమతం ఏర్పరచుకోవాలనీ ఓ మెట్టు పైకెక్కాలనీ అనుకోవటం, నేరం కాదుగాని అనుకొని వుంటే ఎప్పుడో ఆ కమతానికి దూరమై పోయేవాడు.

చీకటి తోటి పొలం వెళ్ళిన సుబ్బడు పొలంలో దూడల్ని చూసుకొని, జనానికి పనులు పురమాయించి, పాలకావిడి పట్టుకొని - చెద్దన్నాల వేళకి ప్రెసిడెంటుగారిల్లు చేరుకున్నాడు. పాల చెంబుల్ని అరుగు మీద పెట్టాడు.

ప్రెసిడెంటుగారి భార్య సీతమ్మ వచ్చి పాలచెంబులు లోపలికి పట్టుకెళుతూ 'గొడ్ల సావిట్లోకిరా. కాళ్ళూ గిన్నే కడుక్కొని కూచో అన్నం పట్టుకొస్తాను' అంది.

సుబ్బడు గొడ్లసావిట్లోకి వెళ్ళి దూలం మీదున్న అల్యూమినియం గిన్నెను తీసి గోళెంలో నీళ్ళెట్టి కడుక్కొని ఓ స్థంభానికి జారబడి కూర్చున్నాడు. సుబ్బడు ఆ కమతంలో దూడల్ని కాయటానికి చేరినప్పట్నుంచీ ఆ సావిట్లోనే దూడల పక్క తిండి తింటున్నాడు. అప్పట్లో కుండ మూకుట్లో తినేవాడు, పుత్రమ్మ కాపురానికి వచ్చిం తర్వాత అల్యూమినియం గిన్నెలో తింటున్నాడు.

సీతమ్మ అన్నం పట్టుకొచ్చి గిన్నెలో పెట్టింది. చల్లా గంజీ పోసి, చింతకాయతొక్కు నంజుకుందికి వేసింది.

'ఈయేల మావోడొత్తన్నాడండి పట్నంనుంచి' అన్నాడు సుబ్బడు.

'ఏం చేస్తున్నాడు మీవాడు పట్నంలో?'

"ఏదో ఇంజనీరంటండి, నాకు బాగా తెల్దు. మొత్తానికి మంచి కొలువేనటండి, పోట్టుమాట్టరుగారు కూడా అన్నారు."

ఇంతలో ప్రెసిడెంటు అటువైపువచ్చి "ఏరా సుబ్బా నిన్న రాలేదు?" అని అజమాయిషీ చేశాడు.

"నిన్న కాతంత పులపరంగా వుండి రానేక పోయానుండి."

'రోగం వక్కరోజుకే తగ్గిపోయిందా? నిన్న వంట్లో పులపరంగా వుంటే ఈ వేళపొద్దున్నే చద్దికూడెందుకు మెక్కుతున్నావురా! అన్నీ సాగుబడి రోగాలు త్వరగా కానియ్ ఈ వేళేనా చెరుకు చుట్టు ఆవగొట్టించు' అని లోపలికెళ్ళబోతూంటే బిల్లు కలక్టరు వచ్చాడు.

'ఏం' అన్నట్లు చూశాడు ప్రెసిడెంటు.

"సమితి నుంచి సూపర్‌వైజరూ, కొత్త ఇంజనీరుగారూ వచ్చారండి. మన రోడ్డుకి పోసిన కంకర గుట్టలు చెక్‌చేసి మెషర్‌మెంట్ చెయ్యడానికి వచ్చారంట, తమర్నీ కంట్రాక్టరుగారినీ ఆఫీసు దగ్గరకు పిల్చుకు రమ్మన్నారు."

"కంట్రాక్టరెవడు? ఏవో రివాజుకి ఆ పోతురాజుగాడ్ని పెట్టాను, పెట్టుబడంతా మందే కద. నువ్వెల్లి వాళ్ళిద్దర్నీ యిక్కడకే తీసుకురా" అని బిల్ కలక్టరును పంపించేసాడు ప్రెసిడెంటు.

"ఒరేసుబ్బా! నువ్వు త్వరగా కానిచ్చి కోడిని కోసి. మరీ పో పొలం, ఇంజనీరూ వాళ్ళూ వచ్చారట" అని లోపలి కెళ్ళిపోయాడు.

సుబ్బడు తిండితిని గిన్నె కడుక్కొని నీళ్ళుతాగి గిన్నె దూలం మీద బోర్లించుకొని వీధివైపు వెళ్ళాడు. ఇంతలో జీపు వచ్చి ఆగింది.

ప్రెసిడెంటు బయటకొచ్చి "రండి – రండి" అంటూ జీపులోంచి దిగిన యింజనీర్ని సూపర్‌వైజర్నీ ఆహ్వానించాడు. సుబ్బడు పక్కకు తొలిగాడు.

జీపులోంచి దిగిన ఇంజనీరు పరిచయం వున్న యింటిని పరకాయించినట్లు చూసాడు. సుబ్బడు ఇంజనీర్ని పరకాయించి ఒక్కడుగు ముందుకేసి పిలవబోయాడు. అంతలోనే "ఏరా నేచెప్పిన పనయిందా?" అన్నాడు ప్రెసిడెంటు సుబ్బడితో.

"సిత్తం ఇంకా నేదండి."

ఆ మాట విని ఇంజనీరు అటు తిరిగి "నాన్నా నువ్వా" అంటూ దగ్గిర కెళ్ళాడు.

'ఏరా సుబ్బా మీ అబ్బాయి ఇంజనీరా చెప్పావే కాదే! ఏదో పట్నంలో మీ మరదలు దగ్గర ఉంటున్నాడు చదువు చెప్పిస్తోంది అనే వాడవప్పుడప్పుడు. అంతేగాని ఇంజనీరయ్యాడని ఎప్పుడూ అనలేదేం.' అన్నాడు ప్రెసిడెంటు.

'అదేటండీ ఓసారి యీడ కొలువు కోసం తమర్ని సిఫారసు చెయ్యమని సెప్పాను కాదటండే ఆ యాల కాగితం మీద కూడా రాసుకొన్నారు.'

'ప్రెసిడెంటుకి ప్రాణం లేచొచ్చింది. అవున్రోయ్ నే మరిచేపోయాను ఇప్పుడు జ్ఞాపకం వచ్చింది. మంత్రిగారికీ ఛీఫ్ ఇంజనీర్ గారికీ మన ఎమ్మెల్యేతో కలసి వెళ్ళి చెప్పాను గుర్తుకొచ్చింది. అవునూ వీరెప్పుడు మనసైడు రాలేదనుకొంటాను' అని ఇంజనీర్ని, సూపర్‌వైజర్నీ ఉద్దేశించి 'రండి లోపలికి వెళదాం' అన్నాడు.

'పరవాలేదు లెండి అరుగుమీదే కూర్చుందాం బల్ల ఉందిగా' అన్నాడు ఇంజనీరు వినయంగా.

'అరుగుమీద కూర్చోవటం ఏమిటండి నా కలాంటి పట్టింపులు ఏమీలేవు స్వతంత్రం వచ్చినప్పటినుంచీ ఖద్దరు కడుతున్న మనిషిని అప్పట్నుంచీ యీ వూరికి నేనే ప్రెసిడెంటుని. ఏ ఆఫీసరొచ్చినా నా పక్కన కూర్చొని భోంచెయ్యాల్సిందే. ఏ కులమైనా కానివ్వండి. అసలు మా నియోజకవర్గం రిజర్వు నియోజకవర్గమా! దాంతో మా ఎమ్మెల్యే కూడా హరిజనుడే అయినా మా యింటికి వస్తే నా పక్కన కూర్చుని భోంచెయ్యాల్సిందే. ఇంక మరి వూళ్ళో మాలమాదిగ

లంటారా వాళ్ళను ఆ మాత్రం దూరంలో ఉంచటం ఊరు కట్టుబాటుని పట్టి తప్పదు మరి పదండి పదండి. లోపలికి పదండి. కాస్తి ఫలహారం చేసి రోడ్డుమీదకు వెళదాం తిరిగి వచ్చేసరికి భోజనాలు తయారౌతాయి!' అంటూ అర్భాటంగా ఓ అడుగు ముందుకేసి 'సుబ్బా నువ్వెళ్ళిపోక లోపలికిరా అబ్బాయితో మాట్లాడి వెలుదువుగాని' అని లోపలికి దారితీశాడు ప్రెసిడెంటు.

ఇంజనీరు ఒక్కసారి తండ్రిని చూశాడు.

మోకాళ్ళపైకి పంచీ, మాసినగడ్డం, చేతిలోకర్రా, రేగిన తలా గుండెలమీద సగం నెరసిన రోమాలూ. కాయ తేరిన శరీరంమీద రంగుమాసిన తువ్వాలూ కళ్ళనిండా ఆనందం.

ఇంజనీరు నాలుగుమెట్లెక్కి లోపలి కడుగు పెడుతూ వెనక్కి తిరిగి తండ్రికోసం చూశాడు. తన అడుగులంత తేలిగ్గా తన తండ్రిపాదాలు కదల్లేదు. అక్కడే నిలబడినచోటే అంటి పెట్టుకొని ఉన్నాయి.

'రా!, నాన్న, అన్నాడు ఇంజనీరు.'

అది విని 'రా! సుబ్బా!, రమ్మంటూంటే అక్కడే నిలబడిపోయావేం' అన్నాడు ప్రెసిడెంటు.

అధికారం ఆహ్వానం ఆ పిలుపులో ధ్వనించాయి.

సుబ్బుడు వాళ్ళవెనకే నడిచాడు.

'తన కొడుకు ఇంజనీరు కావటం మూలానా, ప్రెసిడెంటు మంచివాడు కావటంచేతా తా నెన్నడూ దాటని ఆ సింహద్వారం దాటి లోపలి కడుగు పెట్టగలుగుతున్నాను ఇన్నాళ్ళకి' అనుకొన్నాడు సుబ్బడు.

లోపల గదిలో డైనింగ్ టేబిల్ మీద ఫలహారాలమర్చి వున్నాయి. 'రండి చేతులు కడుక్కోండి సుబ్బా, టవలూ అక్కడే ఉన్నాయి' అని చెప్పి వాళ్ళు చేతులు కడుక్కొంటూ వుంటే బొమ్మలా నిలబడిన సుబ్బడిని ఉద్దేశించి 'చూడు సుబ్బా అన్నట్టునే మరచిపోయాను ఈవేళ మన షావుకారు ధాన్యం తూచుకొని డబ్బిస్తానన్నాడు దగ్గరుండి ధాన్యం తూపించి ఆ డబ్బు తీసుకో. నేను ఇంజనీరుగారి వెంట వెళ్ళాలి' అని తనకి ఇబ్బంది లేకుండా పాలేరు సుబ్బడ్ని వదిలించుకున్నాడు ప్రెసిడెంటు.

'మరి నే వత్తానురా అబ్బాయ్' అన్నాడు సుబ్బడు నెమ్మదిగా. గొంతు జీరబోయి మాట స్పష్టంగా లేదు.

చెయ్యి తుడుచుకుంటూ ఇంజనీరు తండ్రి దగ్గర కొచ్చాడు.

'అమ్మ నీకోసం నిన్న రేతిరి నుంచీ ఎదురు చూత్తందిరా!'

'ఈ పనయిపోగానే నేనింటికే వెళతా నాన్నా. నీ పనిచూసుకొని త్వరగా వచ్చెయ్'

సుబ్బడు వెళ్ళిపోయాడు.

ఇంజనీరు కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. మనసంతా చిందర వందరగా ఉంది.

'మీరు కూడా కూర్చోండి' అన్నాడు ప్రెసిడెంటు తనూ కూర్చుంటూ సూపర్‌వైజర్‌ని ఉద్దేశించి.

ముగ్గురూ కూర్చున్నారు ఫలహారాలు తింటున్నారు.

ఇంజనీరు ఎటో పరధ్యానంగా చూస్తూ తింటున్నాడు.

'మీ నాన్న అన్న మాటలు మీరు వినే ఉంటారు. మీ ఉద్యోగం గురించి మొదట్లో సుబ్బడు నాతో చెప్పాడు. వెంటనే నేను చీఫ్ ఇంజనీరుకే, మంత్రిగారికీ కూడ గట్టిగా చెప్పాను. నామాట వాళ్ళు కాదనర్లెండి, ఎంచేతంటే మా నాన్నగారు – గాంధీగారు కాకినాడు వచ్చినపుడు ఉప్పు సత్యాగ్రహంలో అరెస్టయ్యారు. అప్పట్లో పోలీసులు ఈయనపేరు తెలియక లిస్టులో రాయలేదు అనుకోండి, లేకపోతే అదో పదెకరాలు మనక్కలిసేదే – అదంతా పైవాళ్ళకు తెలియటంతో మన మాటేదీ కొట్టెయ్యరు.'

'మన సమితి ప్రెసిడెంటు గారు కూడా, మన ప్రెసిడెంటుగారు ఎంతంటే అంతేనండి' అని పాడాడు సూపర్‌వైజర్.

కాసేపు మౌనంగా ఉండి 'మీరు మన ఇంజనీరుగారికి చెప్పలేదా' అన్నాడు ప్రెసిడెంటు.

'మీరు చెబితేనే బాగుంటుందని నే చెప్పలేదండి.'

"ఏమిటి!" ఇంజనీరు కలగజేసు కొన్నాడు.

"మరేం లేదండి. చెక్ మెషర్ మెంటుకి రావటం అవసరంలేదూ అని. ఎంచేతంటే వర్షాకాలం వచ్చేస్తోందనీ, – ఇంజనీరు ట్రాన్స్‌ఫర్ కావటం కొత్తగా మీరు రావటం ఇదంతా ఆలస్యం అయిపోతుందనీ, సూపర్‌వైజరుగారు కంకరగుట్టలు కొలవటంతోటే నేదగ్గరుండి కంట్రాక్టరుతో చెప్పి కంకర పరిపించేశాను. ఓమాట మన సమితి ప్రెసిడెంటు గారితో కూడా అన్నాననుకోండి మీరు వచ్చారని తెలిస్తే సూపర్‌వైజరు గారిచేత 'యం బుక్కు' పట్టించుకొని నేనే వచ్చేవాడిని" అన్నాడు ప్రెసిడెంటు.

"చెక్ మెషర్‌మెంట్ కాకుండా కంకర పరిపించడం నేరమే. ఇంజనీర్ బిల్లు ఆపెయ్యొచ్చు. మనసులో లోపల సణుక్కుంది. అందుకే తన ఉద్యోగం ఈయనే యిచ్చినట్లు మాట్లాడుతున్నాడు. ఈనాడు ఇంజనీర్లకి డిమాండు లేకపోవచ్చుగాని తను ఇంజనీరింగు పూర్తిచేసిననాటికి పాసు కావటమే తడవుగా ఉద్యోగాలు వొచ్చాయి. అందులోనూ షెడ్యూల్డు కాస్టువాడు. తనకంటేతక్కువ మార్కులు వచ్చిన షెడ్యూల్డుకాస్టు స్టూడెంట్సుందరికీ వచ్చాయి ఉద్యోగాలు. అయినా యీయన మెహర్బానీ నిలుపుకొని తనపని నాచేత చేయించుకొందుకు, నాకు యీ ఉద్యోగం తనే యిప్పించినట్లు మాట్లాడుతున్నాడు. ఉపకారం చేస్తే నా పాలేరు సుబ్బడు కొడుకు నా మాట కాదంటాడా అనుకొంటాడు. ముక్కుకు సూటిగా పోతే అడ్డమైన అలగాజాతి వెధవలనీ అందలం ఎక్కిస్తే కళ్ళు నెత్తికెక్కుతాయి అంటాడు" – అలా మనసు అల్లుకొంటూ పోతోంది యింజనీరుకి.

'రోడ్డు ఓసారి చూద్దురుగాని మీరు కూడా రండి వెళ్దాం' అన్నాడు ప్రెసిడెంటు.

"ఆ రోడ్డుమీంచే మా జీప్ వచ్చింది చూసేదేముందిలేం డింక."

"పోనీ ఊరి చివర హరిజనులకు ఇళ్ళస్థలం అక్వర్ చేయించాను ఓసారి చూద్దాం రండి" అన్నాడు ప్రెసిడెంటు తన హరిజనోద్ధరణని గుర్తుచేస్తూ.

"ఊరి చివరేగా హరిజన కాలనీ లుండేవి చూసేదేముంది లెండి. ఊరి మధ్యనుంటే చూడాలిగాని" అని ప్రెసిడెంటు మాటలకు అడ్డు తగిలాడు యింజనీరు.

డొంక తిరుగుడు లాభం లేదనుకొని సూటిగానే దిగాడు ప్రెసిడెంటు.

"మరి చెక్ మెషర్ మెంటు సంగతి ఏం చేస్తారు. యం బుక్" మీద మీరు సంతకాలు చేస్తేనేగాని బిల్లు చేయడానికి వీల్లేదని సూపరువైజరు అప్పుకొని కూర్చున్నాడు."

"ఆఫీసు కెళ్ళాక చూస్తాలెండి. నేనో సారి మా యింటి కెళ్ళొస్తాను" అంటూ లేచాడు యింజనీరు.

"మీరక్కడ కెందుకు సార్ పుల్లమ్మకు నేకబురంపు తాను యిక్కడికే వస్తుంది. అక్కడ కూర్చుందుకూ నించుందుకూ ఉండదు."

"పరవాలేదు లెండి. అక్కడ పుట్టిన వాడినేగా, పెరగటం ఎలా పెరిగినా, ఎక్కడ పెరిగినా" అంటూ బయల్దేరాడు యింజనీరు.

"అవునవును ఆ మాట నిజమే నేనూ వస్తానుండండి. ఈమధ్య మాలపల్లికి వెళ్ళడమే లేదు." అంటూ వెంటపడ్డాడు ప్రెసిడెంటు.

ప్రెసిడెంటూ యింజనీరూ సూపరువైజరూ జీపులో మాలపల్లి దగ్గరకెళ్ళి, జీపువెళ్ళినంతవరకూ జీపులో వెళ్ళి – జీపు దిగి మాలపల్లిలో నడుస్తున్నారు. జనం అంతా పనుల్లోకి పోవటం చేత నిర్మానుష్యంగా ఉంది.

కొత్తజనాన్ని చూసి కుక్కలు మొరిగాయి. కోళ్ళూ, మేకలూ బెదిరాయి.

నులకమంచాన వేళ్ళాడుతున్న ముసిలిది 'ఎవరోరు' అని కళ్ళు విప్పి పరకాయిస్తూ పలకరించింది.

"నేనే సత్తి ప్రెసిడెంటుగార్ని."

"నువ్వా బాబూ! అప్పుడే యెలక్సు నొచ్చేసిందా? నువ్వొత్తే ఎలక్సనొచ్చినట్టే లెక్క నాకు."

"యింకా లేదే మూడేళ్ళేగా అయింది. యింకో రెండేళ్ళకిగాని రాదు యెలక్షను. నా చిన్నప్పుడు మా వీధీ పెరడూ తుడిచేది" అన్నాడు ప్రెసిడెంటు వాళ్ళతో.

ఆ ముసలిదాని మాటలు విన్నాక యింజనీరు ఒక్క క్షణం ఆలోచనలో పడ్డాడు.

"ఓటు మూలంగా కనీసం యెలక్షన్ల ముందు యీ గుడిసెల్లో జనాన్ని పెద్దవాళ్ళు పలకరిస్తారు. వాళ్ళ పెద్దరికాలు నిలబెట్టుకొందుకు మళ్ళీ అయిదేళ్ళదాకా యెక్కడి వాళ్ళక్కడే. స్వాతంత్ర్యం తెచ్చిన పెద్దమార్పు యిదేనేమో – కాని యీవేళ తన ప్రెసిడెంటుగారింట్లోకి అడుగుపెట్టడం, అయన ప్రక్కన కూర్చుని ఫలహారం చెయ్యటం – తనతండ్రి చిన్నప్పట్నుంచీ అయనదగ్గరే పనిచేస్తూన్నా యీవేళ లోపల గదిలోకి అడుగుపెట్టటానికి, అడుగు ముందుకు వెయ్యలేక పోవటం – యెక్కడ తనపక్కనే కూర్చుంటాడోనని పని పురమాయించి తన తండ్రిని అయన

వదిలించుకోవటం, అన్నీ ఇంజనీరు మనసులో గజిబిజిగా సాలె గూళ్ళల్లుకొన్నాయి. ఆ సాలిగూళ్ళ మధ్యనుంచి స్పష్టమైన నిజం మనసు చాటుతోంది. అనుభవం నొక్కి వక్కాణిస్తోంది. ఈ అంతరాళ్ళీ, అంటరాని తనాన్నీ - చట్టాలూ సంస్కరణలూ ఆలయప్రవేశాలూ - హరిజన కాలనీలో నిర్మూలించలేవు. వీటికి సరైన పరిష్కారం ఆర్థిక సమానత్వం సాధించటంలో ఉంది. ఆర్థిక స్తోమత పెరిగితే అంతస్తు పెరుగుతూనే అంతరాయాలూ తగ్గుతాయి. మనిషికి ధైర్యమూ వస్తుంది. అంటరాని తనమూ జంకుతుంది. నన్ను యీనాడు ఆయన ప్రక్కన కూర్చోబెట్టింది ఆయన సిద్ధాంతాలూ కావు, మా నాన్న ఆయనకు చేసిన సేవలూ కాదు. నా ఆర్థిక స్తోమతే. నా హోదాయే."

యింతలో తను పుట్టిన గుడిసె దగ్గర పడింది. కన్నతల్లి బయటకొచ్చింది. "వచ్చావా బాబూ" అని పలకరించింది. ఆలోచనలు చెదిరిపోయాయి. 'అమ్మా' అంటూ ముందుకు నడిచాడు యింజనీరు.

★ ★ ★